

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE LEGAL SYSTEM: THE REVOLUTION OF THE MODERN AGE

Marina Mijatovic

Institute for Serbian Culture Prishtina – Leposavic, Republic of Serbia, marina.mijatovic@gmail.com

Abstract: A characteristic of social transformation is new inventions and ideas. Today, we have at our disposal a large amount of data, which is increasing explosively every day. A huge database requires time to analyze it which somewhat causes the feeling of frustration that people are prone to when trying to adapt to new changes or when they are faced with the challenges that are a consequence of the advancement of technology. All data stored in a database are important for a faster supply of information in legal practice, a faster arrival to the desired answer, and a reduction in the time the clients have to wait for their requests. This paper emphasizes the application of artificial intelligence in legal practice, which brings with it greater legal transparency, efficiency in resolving disputes, and also, artificial intelligence represents a type of conflict with law firms, as traditional organizations in the field of providing legal services. This paper denotes the analysis of different thoughts on the impact of the application of virtual data on the elements of the legal system and the impact on the judiciary. Attention is also focused on a number of issues related to transparency and responsibility in the use of artificial intelligence in the legal system, which can also be abused by those who want to engage in manipulations for their own benefit. Finally, all of the above indicates that it is of great importance to establish a consistent and ethical way of using artificial intelligence, so that the rights and freedoms of individuals are not threatened; furthermore, it is important to implement mechanisms for monitoring actions in the legal system in order to timely detect and prevent irregularities.

Keywords: artificial intelligence, legal system, data, changes, lawyers, judiciary

VEŠTAČKA INTELIGENCIJA I PRAVNI SISTEM: REVOLUCIJA MODERNOG DOBA

Marina Mijatović

Institut za srpsku kulturu Priština – Leposavić, Republika Srbija, marina.mijatovic@gmail.com

Apstrakt: Karakteristika društvene transformacije su novi izumi i ideje. Danas raspoložemo velikom količinom podataka, koji se svakodnevno eksplozivno uvećavaju. Ogromna baza podataka iziskuje vreme za analizu što donekle izaziva osećaj frustracije kojoj su ljudi skloni u nastojanju da se prilagode novim promenama ili kada se suočavaju sa izazovima koji su posledica unapređenja tehnologije. Svi podaci pohranjeni u nekoj bazi, važni su za brže snabdevanje informacijama u pravnoj praksi, bržeg dolaska do željenog odgovora, umanjenja vremenskog čekanja klijenata u njihovim zahtevima. U ovom radu akcentuje se primenjivanje veštačke inteligencije u pravnoj praksi, koja sa sobom donosi veću pravnu transparentnost, efikasnost u rešavanju sporova a takođe, veštačka inteligencija predstavlja jedan vid sukoba sa advokatskim kancelarijama, kao tradicionalne organizacije u polju pružanja pravnih usluga. U radu će se primetiti analiza različitih razmišljanja o uticaju primene virtuelnih podataka na elemente pravnog sistema i uticaju na pravosuđe. Pažnja je usmerena i na niz pitanja oko transparentnosti i odgovornosti pri korišćenju veštačke inteligencije u pravnom sistemu, koja takođe, može biti i zloupotrebljena od strane onih koji se žele baviti manipulacijama zarad sopstvene koristi. Na kraju, sve navedeno upućuje da je od velike važnosti uspostaviti konzistentan i etičan način korišćenja veštačke inteligencije, kako prava i slobode pojedinaca ne bi bili ugroženi, zatim, implementirati mehanizme za nadzor delovanja u pravnom sistemu kako bi se nepravilnosti na vreme uočile i sprečile.

Ključne reči: veštačka inteligencija, pravni sistem, podaci, promene, advokati, pravosuđe

1. UVOD U POJAM VEŠTAČKE INTELIGENCIJE

Termin koji intrigira i zavređuje veliku pažnju jeste veštačka inteligencija. Razvoj veštačke inteligencije i svakodnevno širenje u svim životnim sferama, ostavlja nam jasnu naznaku da ovakav sistem želi imitirati ljudski mozak. Složenost ovih sistema teško je razumeti a još teže kontrolisati. Postavlja se pitanje, da li će naučno istraživanje i naučne aktivnosti pretrpeti epohalne promene putem veštačke inteligencije, a pre svega kako će to uticati na polje rada?! Da li će ljudi i dalje biti centralni pokretači ili samo marginalni fenomen? Radno okruženje uveliko je u procesu digitalizacije što se odražava na naučnu praksu ali i na slobodu istraživanja gde se u čovekovu

okolinu neprimetno integrišu informacije predstavljajući se kao pametne, obavljajući funkcije umesto čoveka. Kao definiciju veštačke inteligencije izdvajamo:

„Veštačka inteligencija odnosi se na sposobnost kompjuterskih sistema da samostalno rešavaju zadatke po svojoj meri, a koji su ranije zbog svoje složenosti zahtevali ljudske veštine“ (Gethmann & dr.: 2022)

Iz definicije se zaključuje da su ranije za složene računarske zadatke isključivo bile potrebne ljudske sposobnosti poput opažanja, znanja, razmišljanja, a danas, veštačka inteligencija automatski sama rešava složene zadatke imitirajući ove ljudske sposobnosti. Sistem veštačke inteligencije karakterišu dva elementa, skup podataka i algoritam koji se sastoji od zadatah instrukcija kako bi mašina rešila dati problem.

Susret sa veštačkom inteligencijom prati nas još od pojave prvih kompjutera i od tog momenta, radilo se na usavršavanju kako bi se olakšao i unapredio ljudski rad. Arend Hintze, profesor sa Švedskog Univerziteta, 2016. godine baveći se pitanjem veštačke inteligencije, definiše četiri tipa i to:

- reaktivne mašine
- sistemi sa ograničenom memorijom
- teorija uma
- samosvesne mašine

U prvom slučaju radi se o računarskom sistemu koji ne poseduje memoriju već zadatke obavlja na osnovu opažanja. Najčešće se susreće pri analizi strateških igara, dakle, prepoznaje zadane komande bez mogućnosti predviđanja narednih koraka. Sistemi sa ograničenom memorijom poseduju memoriju koja im je unapred kreirana i kao takvi obavljaju svoju funkciju. Kao primer možemo navesti automobil koji ima mogućnost samovožnje. Takav automobil poseduje unapred formirane opservacije koje iznova koristi, kako bi znao u kom trenutku treba preći u drugu traku, kada da se zaustavi, da li je na semaforu crveno ili zeleno svetlo i prepoznaje sve ostale elemente neophodne za sigurnu i bezbednu vožnju. Prema teoriji uma, podrazumevaju se mašine koje će se tek razviti u budućnosti i koje će za razliku od dosadašnjih mašina, shvatati pojam emocija. To bi dalje značilo da će ovakav tip mašina učestvovati u zajedničkom radu sa ljudima jer će posedovati sposobnost opažanja i predviđanja ljudskih osećaja. Samosvesne mašine, takođe, još uvek ne postoje a prema podeli profesora Hintze-a, smatraju se krajnjim dostignućem veštačke inteligencije. Kao što i sama reč kaže, samosvesne mašine posedovale bi svest, razumele bi sebe i svoje potrebe i osećaje. (Prlja, Gasmir, Korać: 2022) Veštačka inteligencija se u današnjem kontekstu percipira kao multifunkcionalna entitetna forma, kao jedna složena i dinamična oblast za koju je karakteristična sposobnost da simulira ljudsku inteligenciju i donosi odluke na osnovu analize ogromnih količina podataka. Razumevanje samog pojma veštačke inteligencije zahteva uvažavanje širokog spektra konteksta u koji zalazi, te se njegovo značenje može prilagoditi i razlikovati u skladu sa specifičnim potrebama i zahtevima pojedinačnih oblasti u kojima se primenjuje.

2. UTICAJ VEŠTAČKE INTELIGENCIJE NA PRAVNI SISTEM

Primećuje se sve veći uticaj veštačke inteligencije na pravni sistem, koji nije imun na razvoj tehnologije. Softverska rešenja, na primer, imaju uticaj na rad advokata koji je uvek bio zasnovan na ljudskoj stručnosti, znanju i iskustvu. Ovo je jedan embrionalni fenomen u radu pravnika i sudova gde se ponuđeni alati i rešenja, koji se tiču same efikasnosti i produktivnosti, moraju pažljivo proučiti i ispitati pre njihove implementacije u sudski sistem. Kratkoročno gledano, primena veštačke inteligencije u pravnoj praksi može doneti veću transparentnost i omogućiti efikasnije obavljanje sporova, prikupljanje i brži protok potrebnih informacija, što bi znatno smanjilo vreme trajanja pravnih usluga a vrednosti klijenta bi dobile na značaju. Dugoročno gledano, nije moguće predvideti kakav će uticaj ostvariti korišćenje softverskih alata u pravnoj praksi jer izazovi koje pravna praksa svakodnevno iznosi iziskuju ljudski faktor. U sistemu građanskog prava kao što je naš, da li će veštačka inteligencija eliminisati advokatsku profesiju? Da li će biti u mogućnosti da garantuje princip po kome je „zakon jednak za sve“? Prediktivna pravda zapravo nam kazuje da postoji mogućnost da se kazne predvide korišćenjem formula i algoritama, koje bi posedovale veću preciznost u odnosu na iskustvo advokata i sudija. Postavlja se pitanje, šta se u ovom slučaju dešava sa načelom nepristrasnosti? Korišćenje formula i algoritama možda jeste korisno ali taj sistem je bez emocija i bez sposobnosti slobodne procene datog slučaja. Da li bi se načelo nepristrasnosti zanemarilo ili pak modifikovalo? Ukoliko bi se suđenja odvijala uz korišćenje veštačke inteligencije, na pomenuto pitanje bio bi potvrđan odgovor. Ne bi se raspravljalo o subjektivnoj i objektivnoj nepristrasnosti, da li je sudija naklonjen nekoj od stranaka u postupku ili iznosi lično mišljenje u ranim fazama suđenja niti bi se raspravljalo o tome da sudija u postupku nije nepristrasan. (Bianku, Smith: 2021) Nesporno je da veštačka inteligencija ne može zameniti advokata u sudnici a zanimljiv slučaj desio se u Sjedinjenim Američkim Državama, kada su se upravo advokati pozvali na sudsku praksu koja je generisana veštačkom inteligencijom. Ispostavilo se da te sudske odluke zapravo ne postoje, dok su advokati izgubili predmet za klijenta koji ih je angažovao. Ovakvi incidenti ukazuju na važnost pažljive verifikacije i provere

podataka koje pruža veštačka inteligencija, kako bi se izbegle neželjene posledice i nesporazumi u sudskim postupcima.

Međutim, iako nam veštačka inteligencija može ponuditi mnoge potencijalne koristi za pravni sistem, takođe, ona postavlja i važna etička pitanja. Primećuje se zabrinutost zbog potencijala veštačke inteligencije u vezi sa postojećim predrasudama u pravnim sistemima, posebno u pogledu rase, pola, etničke pripadnosti, socioekonomskog statusa. Postoji bojazan da će se ove, već postojeće predrasude, kako pogoršati, tako i produžiti. Na primer, ako se algoritam koristi za procenu rizika za ponovno uhapšenje ili za određivanje dužine kazne, a pritom uzima u obzir istorijske podatke koji pokazuju da su ljudi određene rase ili etničke pripadnosti češće bili osuđivani na strože kazne, postoji opasnost da će algoritam nepravedno favorizovati ili diskriminisati te grupe ljudi. Ovakva zabrinutost nije neosnovana, jer su već zabeleženi slučajevi u kojima su algoritmi veštačke inteligencije donosili diskriminatorne odluke. Osim toga, pravni sistem ima širu sliku i izražava zabrinutost u vezi sa ulogom tehnologije u društvu, posebno kada se radi o pitanjima kao što su privatnost, sigurnost i građanska sloboda. Pored navedenih izazova, prednosti veštačke inteligencije u pravnom sistemu primoravaju nas da angažujemo etičke i regulatorne okvire koji podržavaju odgovoran razvoj i primenu ovih noviteta u pravnom polju. Dok je pažnja usmerena na integraciju novonastalih promena u pravni sistem, od suštinske je važnosti da to učinimo na način koji donosi fer, tačne i pravde rezultate za sve, jer se isključivo na taj način možemo osigurati da ovakav napredak tehnologije postane adekvatan alat koji pomaže u unapređenju pravde, a ne onaj koji ga podriva. Nauka nam u ovom slučaju daje svoj doprinos, gde je primarno zanimanje istraživača, da sam pristup veštačkoj inteligenciji bude razumljiv i da se obezbedi kvalitet koji nam dolazi u ovom procesu. Neophodno je shvatiti kako funkcionišu računarski sistemi i da se svakom problemu pristupa sistematično jer univerzalna formula, po kojoj se rešava neki problem, ne postoji. (Prlja, Gasmir & Korać: 2021)

3. ZLOUPOTREBA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE

Pored evidentnog potencijala i mogućnosti da transformišu pravni sistem, veštačka inteligencija takođe ima uticaj na naučnu zajednicu. Nauka napreduje integracijom veštačke inteligencije dok pravni sistem doživljava promene. Budućnost istraživanja u oblasti prava doživljava značajan rast, obezbeđujući pritom bolje pravne ishode za sve. Kako bi se sprečila potencijalna zloupotreba, neophodni su strogi propisi kako bi se osigurala etička upotreba veštačke inteligencije unutar pravnog sistema. Upravljanje pravnim aspektima u kontekstu napretka tehnologije i veštačke inteligencije predstavlja krucijalan element u garantovanju integriteta i prava pojedinaca u digitalnom okruženju. S obzirom na brzu evoluciju tehnologije, kao i na brzu svakodnevnicu društva, mnogi aspekti naših života postaju sve više digitalizovani, pa shodno tome pravni okvir nailazi pred česte izazove i nedoumice. Mnogi zakoni datiraju iz vremena kada računari i internet nisu bili u toj meri dominantni kao što su danas, što dalje implicira da postoji jasna potreba za prilagođavanjem pravnog sistema kako bi se odgovorilo na nove izazove i prilagodilo se učestalim i promenljivim tehnološkim trendovima. Posebnu pažnju treba obratiti na razmatranje pitanja privatnosti u kontekstu digitalne interakcije. Svaki dan, koristeći računare, mobilne telefone i slične uređaje, kompromitujemo svoju privatnost kroz različite interakcije. Ovo može obuhvatati prenos većeg broja ličnih podataka, a neki od njih mogu biti izuzetno intimni i osetljivi. Pitanja o tome kako se ovi podaci prikupljaju, obrađuju i čuvaju postaju sve učestalija i ključna, a javlja se i potreba za jasnim smernicama i regulativama koje bi trebalo da štite prava pojedinaca. Od velike je važnosti naglasiti da pojedinci trebaju imati kontrolu nad svojim ličnim podacima i da imaju mogućnost odlučiti o tome koje informacije se pohranjuju, kako se koriste i ko ima pristup njima. Ovo zahteva razmatranje etičkih i pravnih pitanja u procesu kreiranja tehnoloških rešenja, uz uvažavanje principa transparentnosti, prava na privatnost i odgovornog upravljanja podacima. (Hurbans: 2021) Veštačka inteligencija, iako jeste proizvod ljudskog stvaralaštva, trenutno ne poseduje karakteristike svojstvene čoveku kao što su osećaj, svest ili sposobnost imaginacije. Njena implementacija u različite aspekte života može doneti kako pozitivne, tako i negativne efekte. Pored toga što se veštačka inteligencija može koristiti za unapređenje efikasnosti i produktivnosti u mnogim domenima, javlja se zabrinutost da bi prekomerna zavisnost od nje, mogla proizvesti degradaciju dosadašnjih ustaljenih procesa. (Kisindžer, Šmit, Hatenloker: 2022) U Republici Srbiji 2023. godine usvojene su etičke Smernice za razvoj, primenu i upotrebu pouzdane i odgovorne veštačke inteligencije. Glavni cilj donošenja Smernica je upravo nastojanje da procesi koji uključuju upotrebu veštačke inteligencije ne naruše ili na bilo koji način marginalizuju ulogu čoveka i ljudsko delovanje, kako bi se sačuvala sloboda izražavanja, mišljenja i odlučivanja. Primaran aspekt pomenutih Smernica je očuvanje osnovnih prava i vrednosti koje čovek čuva, bez obzira na sve brži tehnološki napredak. Uz svoje mnogobrojne koristi, veštačka inteligencija, takođe, može izazvati ozbiljne probleme, posebno u kontekstu širenja lažnih informacija online, u digitalnom svetu. Algoritmi veštačke inteligencije mogu biti iskorišćeni u svrhu generisanja, distribucije i promocije dezinformacija i manipulativnih sadržaja putem društvenih medija i drugih online platformi. Ovakva aktivnost ne samo da podriva integritet informacija i poverenje javnosti, već može imati i štetne posledice po demokratske procese, društvenu

koheziju i individualno ponašanje. Shodno navedenom, neophodno je uspostavljanje ravnoteže između poštovanja ljudskih vrednosti i tehnološkog napretka, kao i stvaranje okruženja u kojem će veštačka inteligencija služiti kao alat za poboljšanje produktivnosti, efikasnije korišćenje resursa, i unapređenje kvaliteta života pojedinaca i društva u celini.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U kontekstu neprekidnog tehnološkog napretka, pojavile su se nove mogućnosti za njihovu primenu u pravnoj sferi. Posebno je uočljiv uticaj veštačke inteligencije u naporima da se ograniči diskrecija sudske vlasti, da se pristupi dinamici koja reflektuje promene u načinu na koji se pravda traži i isporučuje, odnosno, da se uključi i primeni algoritamski model za analizu pravnih problema i donošenje odluka. Međutim, ono što prati ovu transformaciju jesu izazovi po pitanju etike, transparentnosti i odgovornosti u korišćenju veštačke inteligencije u pravnom kontekstu. Kako bismo maksimalno iskoristili prednosti veštačke inteligencije u pravnom sistemu, neophodno je razviti sistemski adekvatne regulative kojim bi se primena veštačke inteligencije uređivala posebnim propisima umesto jednim jedinstvenim koji bi primenu regulisao jednako za sve oblasti. Potrebno je razumeti i naglasiti da veštačka inteligencija ne može pružiti potpunu pravnu sigurnost, s obzirom na ograničenja koja su joj imanentna. Iako može biti korisna u analizi podataka, identifikaciji uzoraka i predikciji ishoda, veštačka inteligencija još uvek ne poseduje sposobnost osećaja i empatije poput čoveka, ne ume da kontekstualizuje kompleksne pravne situacije na način koji je svojstven ljudskom sudskom procesu. S obzirom na ove nedostatke, čini se malo verovatnim da će veštačka inteligencija u doglednoj budućnosti potpuno zameniti ulogu sudija i advokata u donošenju pravnih odluka. Umesto toga, njena primarna uloga će verovatno biti podrška sudskom procesu, pružajući analitičke alate i informacije. Važnost uspostavljanja konzistentnih regulativa neophodno je kako bi se zaštitila prava i slobode pojedinaca, sprečile zloupotrebe i osiguralo pravedno korišćenje veštačke inteligencije u pravnoj praksi. Konačno, implementacija veštačke inteligencije zahteva pažljivu ravnotežu između tehnološkog napretka i poštovanja osnovnih pravnih vrednosti, kako bi se osigurala harmonija između napretka i pravednosti u pravnom sistemu.

LITERATURA

- Bianku L., & Smith H. (2021). *Nezavisnost i nepristrasnost pravosuđa : Pregled relevantne prakse Evropskog suda za ljudska prava*, The Aire centre
- Gethmann, C. F., Buxmann, P., Distelrath, J., Humm, B. G., Lingner, S., Nitsch, V., et al. (2022). *Künstliche Intelligenz in der Forschung*, 8-32, Springer, Berlin (Germany)
- Hurbans, R. (2021). *Algoritmi veštačke inteligencije*, Edicija “Temeljno i intuitivno” (Grokking), Kompjuter biblioteka, Beograd
- Kisindžer, H. A., Šmit, E., Hatenloker, D. (2022). *Doba veštačke inteligencije i naša ljudska budućnost*, Klub Plus, Beograd
- Prlja, D., Gasmir, G., Korać, V. (2021). *Veštačka inteligencija u pravnom sistemu EU*, Institut za uporedno pravo, Monografija 177, Beograd
- Prlja, D., Gasmir, G., Korać, V. (2022). *Ljudska prava i veštačka inteligencija*, Institut za uporedno pravo, Monografija 182, Beograd
- Politika.rs. (2024, 13 april) Robot nikada neće moći da zameni advokata.
<https://www.politika.rs/sr/clanak/603454/Robot-nikada-nevere-moci-da-zameni-advokata>
- Paragraf.rs. (2024, 14. april)
http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/2023_03/SG_023_2023_007.htm
- EuroNews.rs. (2024, 14. april) Političke obmane i lažne vesti: Kako zloupotreba veštačke inteligencije utiče na širenje dezinformacija.
<https://www.euronews.rs/magazin/tehnologija/110677/politicke-obmane-i-lazne-vesti-kako-zloupotreba-vestacke-inteligencije-utice-na-sirenje-dezinformacija/vest>
- Strani pravni život.rs. (2024, 14. april) Sudijska (ne)pristrasnost i veštačka inteligencija
<https://www.stranipravnizivot.rs/index.php/SPZ/article/view/932>
- CEON.rs. (2024, 14. april) Strateško pravni okvir veštačke inteligencije u uporednom pravu
<https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0039-2138/2020/0039-21382003111A.pdf>
- Attorney.rs. (2024, 14. april) Pravna regulativa veštačke inteligencije
<https://attorney.rs/pravna-regulativa-vestacke-inteligencije-ai/>
- Web-mind.rs. (2024, 14. april) Robot advokat-kako veštačka inteligencija može promeniti pravni sistem
<https://web-mind.rs/vestacka-inteligencija/robot-advokat-kako-vestacka-inteligencija-moze-promeniti-pravni-sistem/>
- Zuniclaw.rs. (2024, 14. april) Pametna upotreba veštačke inteligencije: sjajan alat, ali i potencijalni pravni izazovi
<https://zuniclaw.com/vestacka-inteligencija-pravo/>
- LawIt.rs. (2024, 13. april) Etički principi veštačke inteligencije
<https://lawit.rs/2023/12/13/eticki-principi-vestacke-inteligencije/>